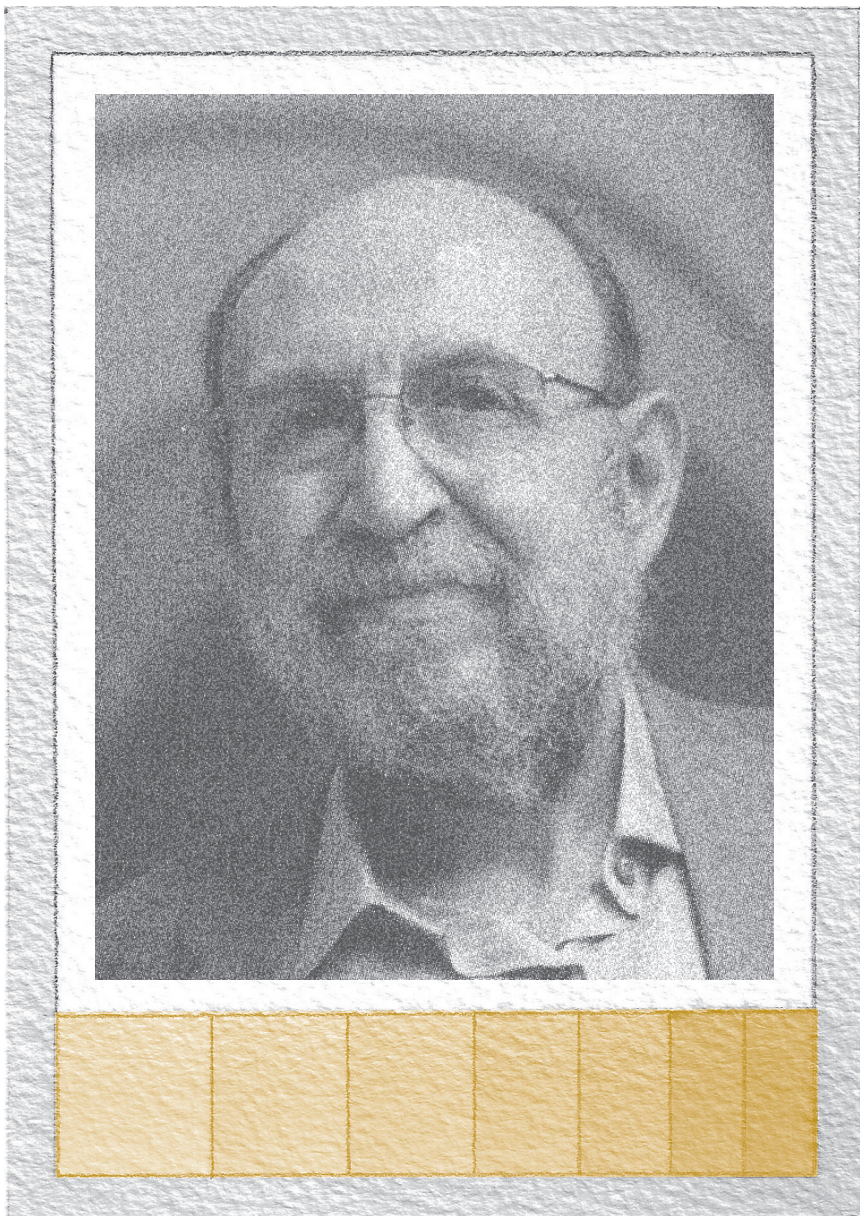

PART TERCERA.
CRÍTICA LITERÀRIA

LA POESIA DE MARC GRANELL

Ramon Córdoba Caro
IES F. Ribalta de Castelló

RESUM

Marc Granell és un dels poetes valencians vius més destacables, situat entre l'últim terç del segle XX i començament del XXI. Després d'una breu introducció referida a la renovació poètica durant la dècada dels anys setanta, que va abandonant el realisme imperant durant els anys seixanta pel conreu d'una lírica més suggeridora, basada en unes metàfores de caire simbolista i surrealista, d'acord amb una expressió de caràcter connotatiu i intimista, l'article se centra en la producció del poeta valencià. Des dels seus orígens en castellà, Marc Granell ofereix dos eixos fonamentals en la seua creació poètica: l'existencialisme i la denúncia social i moral de la civilització contemporània. L'article distingeix tres etapes fonamentals en la producció d'aquest autor, encara que el conjunt dels seus llibres mostra una estructura circular, on les últimes obres retornen a les obsessions temàtiques inicials. Així, des d'un enfocament metafísic i existencialista, Granell tendeix al conreu d'una poesia de denúncia social contra la manipulació del poder i el conformisme consumista contemporani. Finalment s'analitzen les característiques bàsiques de la seua poètica, amb breus comentaris d'alguns dels seus poemes més representatius. Vertebrats en dos eixos simbòlics, la metàfora del viatge ("camí"), referida a la vida, i la de València, convertida en síntesi de l'alienació i la misèria contemporànies, aquests es complementen amb l'ús de la ironia, vinculada al vessant social. Granell ens mostra el procés de comprensió del món, basat en l'aparició constant de diverses dicotomies, com dinamisme/estatisme, ciutat/natura i, sobretot, les sensorials llum/ombra i so/silenci, que responen a un intent conceptista d'assolir el coneixement interior i exterior alhora.

Paraules clau: *poesia valenciana, conceptista, dicotomies, alienació, metafísica, existencialisme*

ABSTRACT

Marc Granell's poetry

This paper outlines an overview of the literary output of Marc Granell, one of the most outstanding Valencian living poets. It begins with a brief introduction to the poetic renewal of the seventies, when the prevailing realism of the sixties was replaced

by an expressive poetry based on some symbolist and surrealistic metaphors, in accordance with a connotative and intimate expressiveness. Since his first works in Castilian, Marc Granell cultivates two fundamental poetic fields: existentialism and social and moral criticism of contemporary civilization. Three fundamental stages in his published works can be distinguished, although his body of work traces a circular structure where the last works go back to the initial concerns. Thus, from a metaphysical and existentialist approach, Granell tends to cultivate poetry of social criticism against political manipulation, conformism and consumerism. Finally, some basic features of his most representative poems are discussed. These revolve around two core ideas, the metaphor of the voyage ('path'), representing life, and the metaphor of Valencia as a synthesis of alienation and contemporary meanness. These basic ideas are complementary with the use of irony linked to the social aspect. Besides, Granell unfolds his process of understanding the world by means of constant dichotomies such as dynamism/stillness, city/nature and especially light/shadow and sound/silence, reflecting a conceptual attempt to attain both inner and outer knowledge.

Key words: *Valencian poetry, conceptual, dichotomy, alienation, metaphysics, existentialism.*

1. INTRODUCCIÓ. LA RENOVACIÓ LÍRICA DURANT EL DAR-RER TERÇ DEL SEGLE XX. ELS NOUS AIRES POÈTICS: ENTRE EL REALISME I EL FORMALISME

A diferència de la dècada dels anys seixanta, caracteritzada fonamentalment pel domini poètic del realisme i on els escriptors no havien pogut estudiar ni conèixer satisfactòriament l'idioma, els nous autors dels setanta assolirien un major coneixement del valencià i, com a conseqüència, es dedicarien a l'aprofundiment del seu estudi per tal d'oferir un producte literari més elaborat i madur. D'aquesta manera es va produir un enriquiment de les imatges utilitzades i el llenguatge passaria de la denotació a la suggerència simbolista i surrealista, en un marc de gran llibertat individual. Conjuntament hi va influir la funció de

la crítica, que renunciava a l'anterior tasca d'agitació cultural per assolir una actitud més "literària" i menys compromesa. Però el fet més transcendent que evidenciaria el canvi en la concepció lírica fou l'aparició d'una nova generació a l'entorn de 1973. Els nous poetes, nascuts molts d'ells a partir de 1950, adoptarien una postura "poèticament militant" perquè s'oposaven als esquemes anteriors amb nous plantejaments i com eren autors novells –i per tant desconeguts– no tenien més remei per accedir a l'edició que presentar-se als premis literaris, entre els quals destaca en aquesta tasca de descobriment de nous valors el Vicent Andrés Estellés, dins dels Premis Octubre, convocat a València per l'editorial Tres i Quatre.

Tanmateix, a nivell teòric, l'obra que plantejaria els nous enfocaments fou l'antologia *Carn Fresca –poesia valenciana jove–*, publicada per l'editorial l'Estel a València l'any 1974 per Amadeu Fabregat, que va rebre l'estímul de Manuel Sanchis Guarner. El mateix autor advertia que no pretenia ser massa selectiu en la tria dels autors, sinó que es limitava a informar i orientar a un nivell més estadístic que crític¹. La idea va nàixer (Iborra, 1974: 35) el 1972, quan Fabregat, des de la revista *Gorg*, va fer "una crida als nous –i hipotètics– poetes per a obrir una antologia, amb vista a sondejar la situació de la poesia valenciana". Dels vint-i-dos autors que hi van acudir a la invitació, només van ser retinguts deu, que foren dividits en dos grups. D'una banda estaven els seguidors del realisme, que eren quatre: Josep-Lluís Fos (nascut a Sueca el 1942), Domènec

¹ Àlex Broch (2007: 347-248) assenyalava la importància d'aquestes antologies, que dibuixen un espai poètic on es poden trobar les línies bàsiques i imprescindibles per tal de comprendre un determinat període literari: "les antologies són operacions de síntesi, i amb la suma de síntesis diverses tenim un bon camí d'accés a les línies dominants, a la diversitat i l'heterogeneïtat que caracteritza tot procés poètic [...] confegides per raons i motius diversos, cadascuna il·lumina un aspecte del tot poètic que es pot desbrossar si atenem a la seva representativitat i intencionalitat". Aquest crític també assenyalava les dues aproximacions bàsiques de qualsevol lector quan es dedica a revisar una antologia: la primera, més superficial, està dedicada a la lectura amb una mirada "al passat amb la renovada voluntat de reconstruir la memòria" i la segona, més analítica i profunda, seria la que mira al present "amb una clara intenció d'intervenir i de certificar les característiques de l'evolució i definició d'aquest present".

Canet (Carcaixent, 1944), Jesús Huguet (Onda, 1944) i Josep Lozano (Alginet, 1948) i, d'altra banda, es trobaven els poetes més joves i amb una major vinculació al moviment renovador del Principat, sobretot amb una evident influència de Pere Gimferrer (Broch, 2007: 36), que foren distingits amb la característica “d'inclinacions més o menys formalistes”, on apareixen els sis restants: Josep Piera (Beniopa, 1947), Rafael Ventura Melià (Riola, 1948), Vicent Franch (Borriana, 1949), Josep-Lluís Bonet (Almoines, 1951), Joan Navarro (Oliva, 1951) i Salvador Jàfer (Ràfol de Salem, 1954). Aquests últims, diu Iborra, “se senten enlluernats pel llenguatge i el manipulen tot explorant-lo i explorant-se. S'ha girat el vent en la poesia valenciana”. Es tractava d'una mena de reacció contra el realisme anterior i una predilecció per la individualitat creativa.

En conjunt es pot afirmar que la poesia lírica dels anys setanta produïda en la societat valenciana es caracteritza per la superació de la dicotomia realisme/formalisme, que dona pas a la recerca de noves formes d'expressió. A més, la situació de la creació poètica d'aquesta dècada constitueix una eina fonamental per a la consolidació definitiva de la nostra literatura (Piera, 1980: 341). Classificacions a part, el fet important fou la gran quantitat d'autors interessants que adoptaren una gran varietat d'estils i tendències i contribuïren –i contribueixen– a l'enriquiment del panorama literari valencià amb un “alé clarament universalista i contemporani, lluny de pairalismes i tradicionalismes de qualsevol mena”. En aquest sentit es troba més d'un cas, com Pere Bessó, Josep Piera o Marc Granell, que havien iniciat llur trajectòria literària en castellà i que, segons Sirera, “plantegen el seu treball des d'un rigor i una professionalització que els allunyen del poeta amateur i els permeten connexions i lligams enriquidors amb els moviments poètics no sols peninsulars sinó universals” (Sirera, 1995: 580). A més, per raons cronològiques, són poetes que han tingut la fortuna d'alliberar-se en la seua obra dels estigmes del franquisme, molt evidents encara en part de la tendència realista conreada per altres poetes al llarg de la dècada dels setanta, i escriure amb una major llibertat. En definitiva, l'anterior

realisme històric dels anys seixanta és desplaçat, durant els setanta, pel conreu poètic entès com una activitat autònoma dels fets referencials, amb la revalorització de l'expressió lingüística i l'intimisme confessional.

2. L'OBRA DE MARC GRANELL

Marc Granell, encara que procedia d'una família valenciana, va rebre una educació "castellana", derivada de la llengua que emprava la seua mare, fet habitual a la València franquista dels anys cinquanta del segle XX. Per aquesta raó els seus inicis en la creació poètica foren en castellà, fruit de les seues inquietuds emocionals, a partir dels quinze anys quan estudiava batxillerat. Posteriorment, gràcies al contacte amb altres joves amb aficions literàries com Josep Piera, Eduard J. Verger o Joan Navarro i a la participació en diferents grups i revistes culturals, se li va despertar el sentiment nacionalista en uns anys d'intensa activitat politicosocial (transició democràtica) i es va veure esperonat a escriure en valencià. Així, com a autor, ha publicat en castellà en les revistes *Poesía Española*, *La Estafeta Literaria*, *Caracola...* i també va publicar i va ser membre del consell de redacció de la revista *Múrice*. Ja en la nostra llengua, va participar en les col·leccions de Tres i Quatre, Llibres del Mall, Federació d'Entitats Culturals del País Valencià, Denes-Edicions de la Guerra, Columna, Edicions 62, Anaya, Tàndem, Bromera, Diálogo, Perifèric...; en revistes: *Cairell*, *Llombriu*, *Els Marges*, *L'Horabaixa*, *L'Aiguadolç*, *Reduccions...* Com a membre del consell de redacció va participar en *Cairell* i ha treballat durant molt de temps en *Reduccions*. També ha estat director de col·leccions de poesia: les dues de la Federació d'Entitats Culturals del País Valencià, la de Gregal, la de la Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, les dues de Germania i la de Tàndem. El mateix poeta ha destacat dues obres de creació, *Materials per a una mort meditada* i *Exercici per a una veu* com a models sintètics de la seua concepció lírica,

que es pot definir com una espècie de moviment oscil·latori interior/exterior entre els sentiments interns de desarrelament i desolació per una banda, i la reacció crítica envers les injustícies acompanyada amb una reflexió moral davant la indolent passivitat de la societat contemporània.

2.1. EVOLUCIÓ LITERÀRIA

2.1.1. PRIMERA ETAPA (ANYS SETANTA): APRENTATATGE. TEMP-TATIVES METAFÍSQUES DINS LES CONVULSIONS SOCIALS (1976-1979)

Ja des dels inicis de la seua producció, Granell ofereix una doble perspectiva que respon, entre altres causes, a un context sociopolític molt concret com és el pas d'una societat reprimida pels últims anys del franquisme, la censura –i sobretot per l'autocensura– el qual no permetia la crítica política ni les referències directes als problemes socials, i l'arribada d'una gradual obertura amb l'anomenada Transició espanyola, que obriria el pas cap a una desitjada i dificultosa llibertat. D'aquesta manera, el període tractat també suposa l'aparició de les primeres grans obres de Granell. Les línies temàtiques inicials deixen una empremta tan profunda que el poeta mai no se'n deslliurarà del tot en títols posteriors. S'hi trobarien dues obres cabdals: *Llarg camí llarg* i *Refugi absent*, completades amb un breu recull de contingut social: *Notícia de la tribu*.

Llarg camí llarg, malgrat constituir la primera creació de l'autor, es pot considerar una obra plenament madura que dona les pautes de la posterior producció de Granell. Vertebrat al llarg d'un doble viatge simbòlic –introspectiu i alhora expansiu– ofereix una temàtica dual: reflexió abstracta sobre l'home i referència concreta, testimonial d'una realitat determinant. Aquesta obra iniciàtica ofereix la visió de l'home exiliat de si mateix que fracassa en els seus in-

tents de comprensió metafísica del món i s'obri a l'exterior amb una denúncia social, moral i política, convertit en testimoni inquiet i esperançat d'un moment històric efervescent que besllumava aires de renovada llibertat.

Sensible als esdeveniments socials i polítics, Granell mostra en *Refugi absent* una veu més personal i reivindicativa. Els eixos de la incomunicació i la impotència traspassen les mancances íntimes per assolir un caire plenament gregari. L'obra parteix de la degradació i la deshumanització contemporània amb una nova referència implícita a la dicotomia *rousseauuniana* (societat –ciutat– corruptora *versus* natura alliberadora). La vida és presentada com a subsidiària dels poders repressius –religió, política i ambició capitalista– però la funció del poeta és despertar les consciències davant d'aquesta contínua manipulació. Una vegada més la frustració individual es trasllada a l'experiència de la comunitat, víctima de la insolidaritat, del consumisme i de la repressió.

2.1.2. SEGONA ETAPA (ANYS VUITANTA): PLENITUD. ENFOCAMENT EXTERIOR (PREOCUPACIÓ MORAL I SOCIAL) I INTERIOR (DES DE L'EXISTENCIALISME A L'ESCEPTICISME RADICAL)

Els anys vuitanta suposen la consolidació institucional democràtica i autonòmica, que establia les bases per assolir una normalització lingüística, la qual es convertirà en condició imprescindible per a un desenvolupament positiu de la nostra cultura i literatura, com ho demostra l'augment de les publicacions arran una intensificació de l'activitat editorial i la proliferació dels premis i de les tertúlies literàries. Es tracta d'una època on la literatura es desideologitza (Calafat, 2004: 20) i s'endinsa en territoris de la imaginació i de la intimitat. En aquests anys es produeix un auge de la narrativa, mentre que la poesia es mostra més oberta a les influències externes, amb el conreu d'una lírica, en general, més experimental i menys social, amb una evident minva de la crítica. Aquest

escepticisme social dóna pas a un interès per transmetre l'experiència personal mitjançant un intimisme autobiogràfic. Es tracta d'un dels períodes més profunds i pessimistes alhora de tota la producció de Granell. Així, el duet compost per *Materials per a una mort meditada* i *Fira desolada* formaria part del referent imprescindible de les obres cabdals de tota la seua trajectòria, sense les quals no seria possible comprendre la seua poètica en tota la seua amplitud i profunditat. Emmarcats en un període temporal molt extens –deu anys–, aquests llibres són el resultat d'unes vivències socials i individuals molt concretes, fruit tant del desencant davant unes perspectives sociopolítiques no acomplertes –transició i consolidació democràtica– intensificades amb la constatació de la deshumanització actual (molt més evident a *Exercici per a una veu*) com d'uns problemes personals que el mateix poeta assenyala (depressió nerviosa)². Com a resultat de tot açò aquests títols suposen una etapa culminant i, sobretot els dos primers, constitueixen possiblement el cim de la seua lírica existencial.

Materials per a una mort meditada es vertebrava en un joc dialèctic entre la primera persona del singular i la segona espill, com a conseqüència d'un profund desig de comunicació. L'eix temàtic, com el títol indica, s'estructura al voltant de la reflexió sobre la vida humana, hipotecada per la seua data de caducitat, i representada mitjançant una extensa al·legoria que se centra en la idea d'un viatge a través d'un ambient urbà hostil. En oposició a la persona d'íctica predominant de l'emissor, tant la impersonalització com la reduïda presència dels morfemes de plural responen a un doble enfocament de crítica social o bé de reforçament del subjecte líric, dins de la temàtica existencial. En definitiva,

² El poeta explica el procés en una entrevista del 2001, enregistrada per l'autor d'aquest article: "Arribà el moment i el que no es fa en set anys es fa en uns mesos. Així aparegué el llibre *Fira desolada*. Era el moment de la Guerra del Golf, l'any 1990, que es va juntar amb una qüestió afectivosexual i existencial, que va propiciar l'eixida d'un llibre molt pessimista. Estava a les últimes humanament, però crec que no tan mal com per a no poder escriure. És a dir que escriure va servir com a teràpia. Hi hagué un enamorament platònic només meu que es veu amagat en algun poema. Jo llegia molt la filosofia de Shopenhauer, que m'agrada però que al mateix temps també provoca aquest tipus de pensaments".

Materials per a una mort meditada naix com a resultat d'un doble sentiment d'impotència del poeta. D'una banda hi apareixen les dificultats de comunicació afectivosexuals, temàtica implícita també en obres posteriors de Granell. D'altra banda la repressió política i militar –sintetitzada en guerres, tortures i assassinats– constitueix l'eix vertebrador d'una lírica de denúncia articulada en diferents seqüències temporals, les quals constitueixen sengles correlats de destrucció i mort, així com recurrents manifestacions de l'ancestral frustració humana.

Exercici per a una veu torna a mostrar la reflexió sobre les contínues paradoxes de la vida i la impossibilitat d'escapar d'un futur que sembla predeterminat. L'ampliació a les formes verbals del plural enriqueix l'expressió de Granell amb dues perspectives diferents que afecten tant la funció expressiva, amb la projecció de les angoixes personals envers la condició general humana en un intent de reflexió sobre la desolació universal, com també la funció conativa, en un intent d'esperonar les consciències, a partir de la denúncia d'un passat històricament reprimat i un present deshumanitzat estigmatitzat per l'actuació insolidària i bèl·lica de la Humanitat. En resum, el llibre suposa, dins de la trajectòria de Granell, un cert replegament interior, on la crítica sociopolítica perd terreny en relació a la reflexió existencial i la funció comunicativa de la poesia. Per a Carbó i Simbor (1993: 62): "El llibre palesa la minva de la perspectiva social i la intensificació d'una major desolació personal... de fet, el poemari esdevé una reflexió globalitzadora sobre la vida i la mort, cosa que aconsegueix amb textos d'un cert dibuix biogràfic que transcendeixen la pura anècdota per formular una meditació general sobre l'home, la terra i el món". En altres paraules, la memòria autobiogràfica es converteix en memòria col·lectiva (Gómez, 1997: 53). Es tracta, també, de la primera obra que presenta moments de relativa felicitat alternats amb altres marcadament negatius. Una mostra és el missatge del poema final, optimista, entusiasta i engendrat des d'una perspectiva d'esperança en un futur millor, amb evidents influències d'Estellés: "Aquest poble és un poble que desperta i comença / a ferir-se de llum..." (117).

2.1.3. TERCERA ETAPA (ANYS NORANTA I NOU SEGLE): PERÍODE DE MADURESA. EL DESPERTAR A L'EXPERIÈNCIA PERSONAL AMOROSA I EL RETORN A LA TEMÀTICA EXISTENCIALISTA

Aconseguit un estat de regularització democràtica i una relativa normalitat social i cultural, els anys noranta són els de la consolidació de la literatura en valencià, com ja s'havia apuntat durant la dècada anterior. Així, si bé el 1975 es van publicar en la nostra llengua uns set-cents llibres (dos-cents dels quals foren de creació literària), el 1999 se'n van editar vora de sis mil –dels quals uns dos mil eren literaris.

La primera obra d'aquesta etapa, *Fira desolada*, és un recull “madur i intel·ligent”, on el domini del llenguatge i la mirada reflexiva i distanciada de l'autor converteixen l'expressió poètica en un subtil espill de commovedors simbolismes. “Un distanciament que arriba fins i tot a les pròpies obsessions del poeta” (Gómez, 1997:54). Al mateix temps es tracta possiblement del llibre més pessimista de tots els de Granell, és un fruit madurat al llarg de quasi una dècada, on els poemes són sovint producte d'un estat depressiu provocat per un profund sentiment de solitud i frustració personals. Hi apareixen alguns trets característics del poeta que ara es troben intensificats: “una ironia que voreja el sarcasme, una utilització nua i precisa, quirúrgica, dels recursos verbals per tal de *tocar* el lector; un designi ètic, una voluntat de comprendre la condició humana per sota les aparences enganyoses del moment i de les convencions socials[...] coses que fan d'ell un peculiar resistent a la modernitat davant la buidor postmoderna” (Ferrer, 1991: 41). Aquest fet “el converteix en quasi un poeta *maudit*. Capbusat en el sarcasme, la seua paraula s'esmola fins tornar-se immisericorde, sacseja el lector i, en moltes ocasions, li arriba al moll dels ossos; el designi ètic es torna retrat de dimissions cíviques i de faldilles col·lectives i la condició humana és observada i conservada amb prou més que escepticisme: amb un pessimisme callat però que no es resigna. De la desolació del panorama, naix una ira sorda

que, contrafàcticament, continua resistint-se a deixar de ser”. Simultàniament, hi apareix la consciència de l’envelliment del poeta-home que ocasiona una reflexió i un nou plantejament existencial³. El resultat no pot ser més negatiu: buidor existencial, solitud emocional i insatisfacció sexual. L’escepticisme en el futur comporta la consideració utòpica de la felicitat. Ni tan sols una mirada exterior aconsegueix consolar: la guerra i la insolidaritat han convertit el món en un pou isolat, antesala de la mort.

En definitiva, el poeta hi ofereix una de les manifestacions més transcendents de tota la seua producció pel que fa a la creació d’una obra profunda i meditada, vertebrada sobre una doble perspectiva de la condició humana. Així, per altra banda apareix un enfocament interior i reflexiu, amb un aprofundiment sobre el desarrelament i la desorientació vital, i, d’altra banda s’obri un univers exterior i reivindicatiu, amb una actitud crítica envers els problemes socials i morals del món contemporani. Es tracta d’una lírica produïda en plena maduresa del poeta –física i mental–, que parteix de la frustració provocada per una doble impotència personal, que emergeix de la manca de comunicació afectivosexual i s’expandeix cap a l’àmbit social, amb l’angoixa provocada per la persistència de la crueltat i la insolidaritat humanes exemplificades amb la guerra i la tortura. En aquest moment evolutiu s’intensifica un moviment oscil·latori (que en realitat s’evidencia al llarg de tot el conjunt de la seua producció poètica) que persegueix, d’un costat un replegament personal, amb el conreu d’una lírica més íntima i confessional on el poeta no se centra en la problemàtica personal sinó que es converteix en portaveu de les mancances humanes, i d’altra banda no oblidat les reivindicacions sociopolítiques. Tot plegat serveix per arribar a l’assumpció, amb un to irònic i sarcàstic, d’un pessimisme ancestral,

³ Josep Piera ha assenyalat la profunditat i la complexitat d’aquesta lírica en una ressenya referida al seu amic Granell: “Confessional i amarga, escèptica, bellament contradictòria, intimista i social al mateix temps, la poesia de Marc Granell a *Fira desolada* escapa als hàbits d’etiquetatge habituals i no accepta cap adjectiu fàcil ni acadèmic. Vertadera poesia i punt” (Piera, 1991: 27).

provocat per la buidor existencial i emocional contemporània que es converteix en la causa fonamental del panorama desolador de l'experiència humana. Aquesta etapa es tanca amb la certificació del fracàs humà; ara el poeta ja no pot trobar cap esperança, ni tan sols amb la mirada a un món exterior, convertit en una "fira desolada", màxima expressió d'un univers farcit d'egoisme i destrucció.

Radicalment diferent, *Versos per a Anna*, ofereix una doble novetat temàtica i formal, en relació al contingut amorós i a l'ús de les persones gramaticals, amb la substitució de la segona persona espill, fonamental en l'obra de Granell, per la real. El llibre, fruit de l'experiència personal del poeta i elaborat a partir de versos enviats a la seua enamorada, Anna, és en realitat un extens poema dividit en una successió de peces de caràcter monotemàtic que estableixen una dialèctica entre el "jo", caracteritzat per l'exaltació hiperbòlica dels sentiments amorosos i el "tu", referit a l'estimada, convertida en una constant font d'inspiració metafòrica. Finalment el diàleg eròtic assoleix la culminació comunicativa mitjançant la vinculació a l'eix plural del "nosaltres". *Versos per a Anna* és un llibre unitari i circular perquè acaba com comença, amb una nova exaltació del sentiment amorós, que és considerat com el sentiment absolut que dona sentit a la vida. Així, "El darrer poema és una mena de resum on ens recalca la idea de l'amor com a sensació que ho emplena tot fins esdevenir, tot, amor: una visió d'arrel romàntica volguda i acceptada. Interpretada" (Roig, 1998: 5). Constitueix, sens dubte, l'obra més optimista i exaltada de Granell, deutora d'un moment i d'una experiència concreta en el temps. Explícita i directa, respon al tarannà de l'autor, fidel a la lluita en contra de qualsevol claudicació davant la derrota de l'ésser humà: "per la lluita i per l'amor / el teu amor la teua lluita". Es podria afirmar que l'obra no és més –ni menys– que un testimoni personal de l'experiència eròtica que es projecta cap a l'eternitat, convertit en símbol del sentiment humà més universal⁴.

⁴ Josep Piera (1998: 4) considera que aquests versos de poesia amorosa no sols no han perdut vigència, sinó que són intemporals, com la bellesa i l'art. Tot ve provocat per la seua sinceritat i pel seu caràcter

La majoria dels poemes se centren quasi exclusivament en l'exaltació, de vegades hiperbòlica, del sentiment amorós. La sensació de plenitud supera la concepció del món i la natura i converteix el sentiment eròtic en absolutament superior a tots els altres, com es pot observar en aquesta mostra:

No hi ha llum com la llum amb què il·lumines
 el món quan apareixes i t'acostes,
 carrer avall, cap a mi que intente
 debades desxifrar tanta tenebra.

No hi ha mar com la mar amb què m'inundes
 de puresa la pell en l'abraçada
 quan arribes i els cossos s'entrellacen
 en l'oblit del desert i de les ombres.

No hi ha bosc com el bosc amb què perfumes
 cada instant que amb tu estic, cada presència
 tan clara com les sendes que transite
 en tu i amb tu cap a cims bells i savis.

Aquesta estructura tripartida apareix introduïda per sengles paral·lelismes, que intensifiquen la percepció d'exclusivitat (no hi ha cap amor com aquest), referits a la presència de diferents sentits corporals representats amb formes nominals i verbals: la vista (“il·lumines”), el tacte (“m'inundes”) i l'olfacte (“perfumes”):

No hi ha llum com la llum amb què il·lumines
 negació 1 nom 1 verb 1

No hi ha mar com la mar amb què m'inundes
 neg. 2 nom 2 verb 2

universal: “la majoria de la poesia d'aquest segle (XX) parteix de la follia. Tingut pel segle de la raó absoluta, la poesia –que està feta més d'emocions que d'idees, més de sentiments que de teories– ha trobat refugi, en aquest segle que s'acaba, en la desraó, el pessimisme, la negativitat, la desesperació o l'absurd. Per això dic que aquests poemes de Marc Granell són del segle que ve, perquè diuen l'amor en positiu: diuen el goig, diuen esperança, diuen vida, diuen bellesa. Són poemes que exalten la vida i canten el desig, que diuen el goig de sentir-se i saber-se enamorat”.

No hi ha bosc com el bosc amb què perfumes
 neg. 3 nom 3 verb 3

De manera recurrent hi apareix l'oposició entre el decadentisme del poeta, representat amb metàfores d'estatisme negatiu com "tenebra", "ombres" i "desert" i el vitalisme de l'estimada, caracteritzada amb imatges dinàmiques com "il·lumines", "abraçada" i "perfumes". Aquesta exuberància sensorial respon a una progressió temàtica de caràcter temporal, encetada amb l'avistament de l'estimada Anna ("apareixes i t'acostes"), seguida de la trobada ("els cossos s'entrellacen") i enllestida amb la consumació amorosa ("cims bells i savis").

Novament, amb *Corrent de fons*, l'angoixa existencial condueix el poeta a un estat depressiu, com es veu a "Magritte", on la vida passa amb desesperant lentitud i el dolor de viure provoca l'angoixa d'enfrontar-se al nou dia. L'única eixida és la fugida, el descans en la nit com a element d'evasió. Així s'esdevé amb el somni, que es converteix en el principal aliat de la "desconnexió" vital davant la insuportable consciència de l'ésser:

Cada dia et despertes
 preguntant-te quin tedi,
 quina mena d'horror
 vindrà a acompanyar-te
 les hores, els minuts
 eterns que encara et queda
 passar fins que el son vinga
 de nou a consolar-te (180).

El poema "Tràngol" és possiblement un dels més demolidors i pessimistes de tota l'obra, on es mostren les tres etapes de "l'existència" humana: primerament, la perfecció –abans de nàixer–, a continuació, la vida –l'infern– i, finalment, l'experiència després de la mort –el desastre. El missatge que se'n desprén és profundament negatiu: la vida –més que la pròpia mort– és la culpable de la infelicitat humana; ella es converteix en un sense sentit insofrible i martiritzant

que destrueix la innocència i la felicitat del no nascut, el qual, una vegada ha existit i ha passat a la “nova vida” dins del regne de la mort no pot recuperar l'estat ideal primigeni. En definitiva, és la mateixa existència la que corromp qualsevol ésser humà, el qual hauria de ser lliure per poder demanar viure o no:

Morir no és res.
 Haver nascut és la catàstrofe.
 ¡Era tan perfecte ser on no s'era!
 Hi tornarem a ser.
 Però ja no serà ni l'ombra del que fou
 després de passar
 aquest tràngol injustificable (184).

En definitiva, *Corrent de fons* enllaça, després del parèntesi de *Versos per a Anna*, amb el to desesperançat, existencialista i també crític dels llibres anteriors⁵. Al costat de reivindicacions històriques –manca de sentiment com a poble– i de denúncies a abusos i injustícies com la violència o la guerra, s'hi troben reflexions que mostren una profunda desorientació humana, la qual condueix a una frustració i tristesa inconsolables. Però el poeta no pretén buscar respostes. L'estat d'ànim del subjecte líric recorda la depressió de *Fira desolada*. Ara, malgrat la terrible presència de la mort, l'autèntica causant de la crisi emocional és la duresa de la vida humana, que corromp i avorta les perspectives de transcendència humanes des del moment del naixement i condueix pels camins de l'angoixa existencial cap a la destrucció final.

Amb *Tard o d'hora*, l'última gran obra de Granell, apareix una síntesi de la seua actitud lírica arquetípica, majoritàriament vinculada a la temàtica existen-

⁵ La seua paraula és reflex del conflicte permanent entre el seu entorn més pròxim i les aspiracions ideals del poeta. Hi ha begut de la gran tradició de la poesia de denúncia catalana i castellana, de la sàtira de l'humor negre: “de Celaya, de Blas de Otero, de Pere Quart i de Miquel Martí i Pol. De l'obsessió per deixar testimoni en el temps d'Antonio Machado. I en sintonia amb César Simón, ha begut també de la frustració implacable que provoca en el poeta contemplar la degradació de les coses que arrossega el pas del temps, en realitat, el tema únic” (Gómez, 1999: 4).

cial i social, amb un joc quasi constant entre la primera persona del singular i la segona espill, amb l'obsessiva manifestació del caràcter cíclic del temps i la certificació de l'efímera felicitat, a més de denunciar les atrocitats patides durant la Segona Guerra Mundial i la repressió per part del poder despòtic d'alguns governs, així com l'abandonament actual dels grups desprotegits i marginats. El poeta hi conclou un procés doble de maduració fruit de la reflexió. D'una part, els reculls al·legòrics de "Poemes del caminant" i "Mentre el camí" sintetitzen l'obsessió pel pas del temps i l'acostament de la mort personal i familiar, fruit del procés biològic progressiu d'envelliment i, d'altra part, la majoria de poemes de "Galeria", "In memoriam" i "Quadern de camp" suposen un acostament "civil" als problemes actuals –i també ancestrals– del gènere humà, com són ara la dominació de l'individu sota l'abús del poder i la presència constant de la mort, però una mort coneguda, fortament acostada a la realitat, amb noms i cognoms. En altres paraules, aquests versos reflecteixen la constant dicotomia de Granell entre l'existencialisme interior i la denúncia moral exterior. En definitiva, es pot afirmar que aquestes darreres obres de Marc Granell constitueixen tot un conjunt que segueix l'al·legoria contínua del viatge, referit a una existència marcada per un desig de coneixement i ubicació en un món difícil i hostil. Les eines fonamentals per lluitar contra la claudicació davant dos dels poders més destructius –el mateix home i la mort– que Granell ofereix són l'amor, força regeneradora i expansiva però passatgera i voluble, i la paraula, autèntic motor de l'home-poeta en la seua doble lluita, per una banda, contra el desconeixement i la por i, per l'altra, contra el servilisme i la injustícia.

2.2. RECURSOS SEMÀNTICS

Dins la poètica de Granell apareixen alguns elements amb funcions simbòliques, malgrat que no es tracta, òbviament, d'un autor simbolista. D'aquesta

manera, a més de metàfores quotidianes que s'han fossilitzat i han perdut la seua càrrega expressiva, com en el camp religiós amb la creu (símbol cristià a *Refugi absent*), destaquen tres esferes on aquesta característica significativa es fa més evident. La primera seria la del simbolisme cromàtic, és a dir, el camp dels colors, amb referències al blanc (puresa), al verd (infantesa, vida), al groc de l'or (esplendor de l'amor), al negre (decrepitud i vellesa), al color plata (canes, pas del temps, envelliment) i al blau, com a símbol de la felicitat plena: "tot és blau: vesprada, pits, somriure, silenci, mirada" (TH). El segon camp associatiu important està constituït per les referències temporals, molt conreades pel poeta. Així es pot establir una línia divisòria que coincideix amb la *presència/absència* de la llum del dia i la nit. En general el matí simbolitza l'esperança pel nou dia i l'expansió vital de la joventut, en oposició a la nit, vinculada a la decrepitud, el deteriorament físic, la malaltia, la frustració i la mort. Enmig es troben les constants referències al present en un intent de preservar l'existència humana de la destrucció provocada pel pas imparable del temps, sempre projectat cap al futur: "l'instant eleva al seu destí" (LCL). Finalment destacaria la ciutat com a símbol de l'alienació humana. Aquest marc artificial sintetitza una doble càrrega simbòlica –universalista i particularista– que concentra, inicialment, una gran part dels elements negatius que afecten el gènere humà, entre altres: la desnaturalització, la hipocresia, el consumisme i la insolidaritat (funció simbòlica generalitzadora o universalista, que suposa la deshumanització contemporània). D'altra banda, l'indret urbà representat per la ciutat de València es converteix en la materialització d'una traïció històrica, d'un passat frustrat de llibertats nacionals i de somnis incomplets que han derivat en la consecució d'un present malaurat (funció simbòlica particularista), com es veu en el següent poema, compost d'una sèrie de metàfores de connotació negativa ("comiat prolongat", "ferida i mur"), que converteixen la capital ("bellíssima disfressa"), en un escenari d'opressió i fracàs (asfíxia i derrota), on, malgrat tot, no falta l'esperança:

Torne a tu, miracle impúdic,
comiat prolongat i sempre diferit,
bellíssima disfressa de pedra amb què els segles
han revestit l'asfíxia i la derrota.

Torne a tu, combat alat de cúpules i boires,
llindar i pont, espill de tots els somnis,
ferida i mur que impedeix mentre agonitza
la mort definitiva de l'esperança.
(CF, 178)

El sentiment de rebuig arriba a la màxima intensitat quan s'associa al període vacacional de l'estiu, on la calor i la inactivitat intensifiquen l'odi del poeta cap a la seua ciutat, cap a la seua terra. Ara ni tan sols queda l'esperança i tot apareix dominat per un sentiment agredolç de dolor i estima, semblant a una relació amorosa traumàtica, fruit de les expectatives no acomplertes:

Avorresc l'estiu com s'avorreix un malson
repetit i cruel fins al fàstic.

Avorresc els seus ulls caníbals i ferotges
de tigre mort de fam i de cobdícia
que se't llança sense avís al damunt i t'esgarra
la pell a mossos i urpes desbocades.

Avorresc, sobretot, el seu somriure
atlàntic i blavós de rei imbècil
prometent paradisos d'oblit i de puresa
mentre acoltella amb furor tota esperança.

Avorresc l'estiu com s'avorreix un amor
que és ja dolor i no t'abandona.
(TH, 31)

Atres procediments metafòrics apareixen desenvolupats a partir de la dicotomia vida/mort, amb una doble perspectiva. D'una banda apareix l'al·legoria del

viatge relacionada amb el periple existencial, que es vertebra amb una sèrie de referències a un doble desplaçament horitzontal (“camí”) i vertical (“pujar”, “abisme”) i d'altra banda destaca la desmitificació al·legòrica de la mort mitjançant la ironia i la seua vinculació quotidiana. La mateixa idea de moviment torna a aparèixer associada a la temàtica eròtica, on l'estatisme de la contemplació de l'estimada s'enfronta al dinamisme del subjecte líric, sovint vinculat a diferents camps semàntics del món natural. Pel que fa a la resta d'al·legories destaca una proliferació de la tendència visionària amb una perspectiva negativa, fins i tot destructiva, com s'esdevé amb la crítica quasi constant a les diferents formes de repressió i també al conformisme neoburgès, on el poeta arriba a emprar un lèxic vulgar. Quant al tema de l'abús del poder, aquest apareix representat per una mena de força aniquiladora de la vida humana, representada per un viatge marítim on les naus (esperances) són destruïdes. Finalment, aquesta orientació visionària provoca una mena de neutralització entre la dicotomia *ciutat*, amb el seu correlat temàtic de deshumanització (*calor, inhabilitat*) i el *món rural*, transformat negativament mitjançant unes al·legories estructurades al voltant de diferents animals.

2.3. UNIVERS TEMÀTIC DE LA POÈTICA DE MARC GRANELL

Les línies temàtiques de la poètica de Granell es podrien resumir, com es desprén de l'anàlisi anterior, en cinc eixos significatius: metafísica i existencialisme, reflexió de caire social i moral, creació lírica, necessitat del món natural i evocació amorosa. Com a creació a part restaria la producció dirigida als receptors infantils i juvenils, on el ventall es redueix fonamentalment a dues esferes: la crítica social i moral i la defensa del món natural.

D'aquesta manera, la reflexió sobre l'existència humana constitueix, com s'ha vist, un dels eixos fonamentals de la lírica de Granell. La conseqüència immediata de la buidor metafísica és la soledat de l'ànima, la qual es veu intensifica-

da per la solitud física del poeta, fet que el durà a dirigir la mirada cap a l'exterior mitjançant una contemplació crítica del moment històric viscut. A més, la temàtica existencial evoluciona clarament des d'una perspectiva mística cap a un enfocament cada cop més realista, amb la presència de la mort propera i familiar –real– que desembocarà en la reflexió sobre la mort “universal”, com a característica intrínseca del gènere humà, davant de la qual no es pot fer una altra cosa que plànyer amb un sentiment derrotista la impotència i la frustració. L'al·legoria de la vida mostra la incertesa del destí i el canvi de la percepció humana causada per l'envelliment. El missatge final es refereix a una existència que és el resultat de la pèrdua de la innocència:

Mai no se sap,
quan comences el camí,
per on el camí et durà,
si pel desert
o vora mar,
si per paisatges benignes
o a través del pedregar.

Mai no se sap.

L'únic cert és
que quan l'acabes,
tard o d'hora, no serà
qui l'acabe ja el mateix
que aquell que el va començar
(TH, 37).

Al poeta només li queda reflexionar sobre la fugacitat de la vida i contemplar el dur períple dels dies de vellesa i decrepitud. Les experiències viscudes provoquen la reflexió sobre l'envelliment i la proximitat de la mort:

El Camí que deixe arrere
ja és més llarg que el que he de fer.

M'ature un instant i els mire.
Amb pena i desànim veig

que no és cert el que pensava:
que el més dur ja estava fet,
que el dolor del caminar,
per sabut, seria lleu.

Ara m'adone, però,
que el camí de davant és
més costerut i ferotge
i que el dolor mai s'aprén.
(TH, 41)

El resultat és la desaparició de tot, la mort absoluta, representada de manera progressiva amb la destrucció universal:

...Vosaltres,
planetes i estrelles llunyans i orgullosos,
hi morireu.
Vosaltres,
boscos i mars, muntanyes i planúries,
hi morireu.
Vosaltres,
rèptils i ocells temuts i dominats,
hi morireu.
Vosaltres,
cossos odiats i estimadíssims,
dolor i bellesa dels dies i les nits,
hi morireu.
Vosaltres,
infernals i cels fets poema i angoixa,
hi morireu...
(CF, 186)

Aquesta destrucció total ofereix una estructura gradual que respon a la següent sèrie vertebrada en la relació llunyania-proximitat: a) perspectiva de l'espai

exterior (“planetes” i “estrelles”), b) escenari terrestre (“boscos”, “mars”, “muntanyes”, “planúries”), c) animals que poblen el món (“rèptils i ocells”), d) persones que envolten la vida del poeta (“cossos odiats i estimadíssims”) i e) experiències humanes agradables i desagradables (“infern i cels”). Tot desapareixerà sota el domini de la mort absoluta.

D'altra banda, dins del vessant social, els primers elements de caràcter repressor apareixen referits als àmbits de la religió i la política (*Llarg camí llarg*). El mateix poeta declara que l'estricta educació catòlica rebuda li va fer perdre la fe, ara convertida en element manipulador de la consciència i “orientador” de la conducta: “Mentre resaves –no sabies a qui, / tu ja no hi creies, però sí, era necessari / creure l'infern” (“Vesprada de festa”, 37). Des de la perspectiva present mostra l'alegria de l'alliberament en comparació al passat reprimat. Ara la raó pot analitzar el cristianisme amb major llibertat i objectivitat: “absurda història d'un home estrany” (Lliçó antiga”, 42) i plantejar una revolta contra el passat i la història, amb la destrucció de les idees religioses seculares (“moure l'antic silenci dels segles”, 42). A més, l'aparell repressiu de la postguerra apareix explicat des de l'escola, amb la instrucció física –les classes de gimnàstica– i ideològica –la matèria dels valors franquistes. Aquest ensenyament promovia la competitivitat i provocava una gran frustració quan u es quedava darrere dels altres. Així, els aparells gimnàstics –poltres, barres, paral·leles– es convertien en “artefactes d'innocent tortura” i la lluita per ser el més fort, més hàbil i més veloç només servia per convertir els joves en “el més inútilment lliure” (37). Com ja s'ha assenyalat, aquests primers poemes de Marc Granell són engendrats des de la perspectiva esperançadora del canvi polític, que esdevindrà durant la segona meitat de la dècada dels setanta del segle XX. És una època de crisi i, doncs, de canvi. El poeta s'obre a una perspectiva social i comunitària “Dius poble / i et dius” (30) i manifesta la seua il·lusió per la imminent renovació de la situació sociopolítica (“Alba”). Malgrat tot l'esperança és molt efímera quan el subjecte líric observa la realitat que l'envolta. Llavors torna a aparèixer la repressió eterna

i implacable, el dolor causat per tortures i agressions i la persistència d'un sistema polític injust i repressiu ("De sempre"). La conseqüència és una profunda temor que invalida qualsevol acció destinada al canvi, acompanyada d'una autocensura i autorepressió: "el meu enemic era jo / que no vosaltres" ("Por", 45).

Quant al tema de la creació lírica, aquest apareix d'una manera intermitent al llarg de pràcticament tota l'obra del poeta. Sota una perspectiva de profunda sinceritat i des d'un context social poc favorable al reconeixement de la funció lírica, els versos se centren en una doble crítica interior i exterior. L'enfocament interior es basa en una autocrítica de les limitacions pròpies, com a conseqüència de les dificultats per trobar la inspiració, al mateix temps que converteix l'exercici de la composició poètica en un recurs per combatre la manca d'amor i la consegüent solitud personal. Pel que fa a la perspectiva externa, Granell emprava sovint els seus versos per denunciar les contínues injustícies de la societat actual, amb la intenció de fer reflexionar i amb la secreta intenció de transformar i regenerar una moral contemporània dominada pel materialisme i la hipocresia, on sempre traspua un sentiment d'escepticisme en l'ésser humà. Partint de la paradoxa de la funció poètica: "Els poetes són els éssers / més imprescindiblement inútils / que hi ha sobre la Terra" (TH, 29), on es destaca el paper comunicador de la paraula, els versos també són aprofitats per mostrar un doble fracàs com a home i com a poeta. En el següent poema la frustració naix del trànsit de la nit i el son (antídoto dels maldecaps diaris de la consciència) a l'alba, on els problemes es dissimulen amb la hipocresia de les aparences, però que no poden amagar l'autoodi exterior (el propi cos) i interior, amb un doble sentiment d'indeterminació i culpabilitat, que desemboca en una autoestima negativa i un sentiment de rotund fracàs:

Reconec aquesta alba que desperta
molt a espai els perfils que la nit
féu oblidar com si fossen titelles
i no guerrers que perennement sotgen.

Reconec aquest rostre que ara es mira
 en l'espill i a poc a poc recupera
 la màscara escaient i ensinistrada
 en l'art antic de mantenir muralles.

Reconec aquest cos i no l'estime
 perquè és pura batalla on la derrota
 dia a dia és magnífica i rotunda
 com un ventre matern contra les ones.

Reconec aquest dubte que la llum
 alimenta com a un nadó insigne
 que no pot créixer i no desapareix
 perquè és el centre del món i la causa.

Reconec aquest puny que escriu paraules
 absurdes que ningú no pot comprendre
 perquè són aigua d'un riu que no té albes
 ni sadolla els pelegrins assedegats–.

(FD 139)

Pel que fa a la defensa de la natura, aquesta preocupació constitueix un aspecte que va intensificant la seua presència a mesura que el poeta va madurant i prenent consciència del procés de degradació del medi natural. L'oposició *món natural /món urbà* presenta un procés d'idealització, fruit de la constant admiració per un món rural i natural –constant espacial– en perfecta harmonia amb la roda visual del dia –constant temporal–, que reflecteix un doble sentiment de pau i plenitud tant interior com exterior, a un altre procés contrari centrat en l'ambient urbà que culmina en un ambient de degradació visionari i fantasmagòric.

Quant a la temàtica amorosa, el contingut dels poemes apareix clarament bipolaritzat entre un sentiment de repressió i frustració, present de manera intermitent al llarg de la seua producció, i la constatació de la plenitud de l'experiència eròtica de *Versos per a Anna*. Des de l'evocació d'una educació repres-

siva en tots els àmbits, però fonamentalment en el sexual, que sovint derivava en un sentiment de culpa, el poeta sol mostrar un present infeliç per la constatació de la seua impotència amatòria en comparació amb l'experiència dels altres. El resultat és un passat desaprofitat i un present dominat per l'envelliment que comporta una perspectiva de resignació i pèrdua d'interés, com ho demostra la minva d'aquesta temàtica en els darrers títols del poeta. La característica fonamental de la seua lírica eròtica és la riquesa sensorial, com s'esdevé en el següent poema:

Estime la mirada
amb què mires,
les mans amb què acarones
la tristesa,
la veu amb què fas nàixer
primaveres
en el cim més hivern
del dolor.

El pas amb què camines
tots els dubtes.

I la flor sempre encesa
dels teus llavis.

(VA, 155)

El primer contacte apareix mitjançant la percepció visual de l'estimada, que transforma l'entorn positivament, amb la intensificació de dos sentits més, el tacte i l'oïda, els quals actuen com a revulsiu davant la solitud i el patiment del poeta. La sèrie es completa amb la recurrent metàfora del camí, interpretada ara com la superació dels entrebancs de la vida pròpia, i la imatge polifuncional de la flor dels llavis, plena de sensualitat que sintetitza tres sentits: la vista, l'olfacte i el tacte.

En síntesi, l'existència humana es pot resumir en el següent poema, que, des de la quotidianitat i amb una evident influència de Vicent Andrés Estellés,

ofereix una enumeració d'accions referides a diverses etapes de la vida: la infantesa, la pubertat, les noces, el sexe, la matenitat, la malaltia, els patiments i la mort. La utilització reiterativa del gerundi a través d'una estructura paral·lelística indica el transcórrer implacable del temps cap al final del periple existencial:

Esperant.
Esperant que vinga la mare.
Esperant.
Esperant que escolten. Esperant.
Esperant la nina que prometeren.
Esperant.
Esperant parar taula. Esperant.
Esperant que el pare acabe de mirar el futbol.
Esperant.
Esperant que cresquen els pits.
Esperant.
Esperant brodar l'aixovar pulcríssim.
Esperant.
Esperant l'orgasme. Esperant.
Esperant fer el sopar
per quan l'home torne. Esperant.
Esperant tenir el fill.
Esperant.
Esperant que el fill cresca.
Esperant.
Esperant el metge. Esperant.
Esperant veure Déu.
Esperant.
El rector ho assegurava. Esperant.
Esperant.
Almenys ser pols. Esperant.

(MMM, 83-84).

3. CONCLUSIONS

Marc Granell inicia la seua vinculació amb la literatura en l'edat adolescent, quan estudiava batxillerat, com a conseqüència d'una relació social deficient fruit d'una baixa autoestima i un cert complex d'inferioritat. Com altres poetes d'aquesta època de finals de la dictadura franquista i començament de la democràcia espanyola, comença a redactar dels seus versos en castellà però el contacte amb altres escriptors i aficionats a la literatura com Josep Piera, Eduard J. Verger i Joan Navarro li despertarà un sentiment nacionalista que l'esperonarà a escriure en valencià. La relació de Granell amb la literatura és molt variada i es pot enfocar des d'una perspectiva externa, amb nombroses participacions en l'edició i la redacció de diverses revistes que han servit de plataforma per al descobriment i la promoció de nous escriptors, recitals poètics i com a jurat de molts premis de poesia. D'altra banda, des d'un enfocament intern o de creació, cal assenyalar una vinculació més directa, orientada professionalment cap a la traducció d'obres d'autors estrangers, o bé dirigida a la literatura d'opinió i de producció pròpia. Dins d'aquest grup destaquen dos apartats destinats a diferents receptors. El primer es tracta d'un tipus de poesia més profunda, reflexiva i reivindicativa, que constitueix la part fonamental de la seua creació literària. La segona línia poètica està composta per un altre tipus de composicions destinades a un lector més jove, aparentment més superficial i lúdica, que amaga una intenció obertament crítica amb les injustícies i la degradació del món actual. Pel que fa a les obres més transcendentals del poeta cal assenyalar que, si bé la temàtica de Granell mostra un desenvolupament cíclic amb continus avançaments i regressions al voltant de la dualitat *món interior/món exterior*, es pot establir una certa línia evolutiva distribuïda en quatre etapes: metafísica i existencialista al llarg de les primeres obres i intimista i escepticoreflexiva durant els darrers llibres. Així, la irrupció del seu primer recull, *Llarg camí llarg*, es deu a unes inquietuds religioses acompanyades de freqüents dubtes que de-

semboquen en una crisi personal, patent en l'enfocament existencialista reflectit de manera fragmentària en tota la producció posterior. Aquest fet, unit al desencís provocat per una realitat social frustrant, condueix el poeta a denunciar certes actuacions humanes que són conseqüència de la degradació moral contemporània. La seua lírica posterior adopta una reflexió més madura i serena que traspua, però, un recurrent escepticisme. Com s'ha destacat al llarg de les línies anteriors, el contingut de la poesia de Granell abasta dos temes fonamentals que es reiteren al llarg de les seues successives obres: la reflexió existencial centrada en tres eixos com són ara l'envelliment, l'acció destructiva del temps i la proximitat de la mort d'una banda, i la crítica dels comportaments socials i de l'actitud moral de l'individu contemporani de l'altra. La perspectiva existencial ofereix una triple seqüència mística, social i intimista. Des de la frustració de la incomunicació amb déu el poeta dirigeix la seua mirada cap a l'exterior, on només capta insolidaritat, violència i conformisme. Aquestes circumstàncies negatives, juntament amb la impotència per assolir la plenitud amorosa el condueix a una reflexió intimista que desemboca en l'escepticisme. A mesura que el poeta es va interessant per qüestions més actuals, es converteix, més que en un revulsiu per a les consciències, en un denunciador de la passivitat i la insolidaritat davant el patiment humà.

BIBLIOGRAFIA

La relació de les obres de Marc Granell i les corresponents abreviatures és la següent: LCL (*Llarg camí llarg*), NT (*Notícia de la tribu*), RA (*Refugi absent*), MMM (*Materials per a una mort meditada*), EV (*Exercici per a una veu*), FD (*Fira desolada*), VA (*Versos per a Anna*), CF (*Corrent de fons*), MO (*Matèria d'ombra*), PC (*Poemes del caminant*), MC (*Mentre el camí*), TH (*Tard o d'hora*). Quan no apareix cap abreviatura al costat d'una citació s'entendrà que corres-

pon al llibre referit anteriorment. A més, la xifra que apareix al costat de les citacions entre parèntesi correspon a la pàgina de *Poesia reunida*.

LLIBRES PUBLICATS DE GRANELL

- (1977) *Llarg camí llarg*. València, Ed. Tres i Quatre, col·lecció poesia, núm. 12.
- (1978) *Notícia de la tribu*. València, Ed. Septimomiau.
- (1979) *Refugi absent*. Barcelona, Ed. del Mall. Col. Llibres del Mall, núm. 41.
- (1980) *Materials per a una mort meditada*. Gandia, Ed. Ajuntament de Gandia.
- (1983) *Exercici per a una veu*. València, Ed. Federació d'Entitats Culturals del País Valencià. col. Papers erosius, núm. 6.
- (1990) *Tria personal (1976-1989)*. València, Ed. de la Guerra. Col. Poesia, núm. 7.
- (1991) *Fira desolada*. Barcelona, Ed. Columna. Col. Àuria, núm. 28.
- (1993) *L'illa amb llunes*. València, Ed. Tabarca. Col. Tabarca narrativa, núm. 4.
- (1998) *Versos per a Anna*. Alzira, Ed. Bromera. Col. Poesia, núm. 31.
- (1999) *Corrent de fons*. Barcelona, Ed. 62-Empúries. Col. Poesia, núm. 31.
- (1999) *Matèria d'ombra*. Barcelona, Ed. Café Central. Col. Poètiques, núm. 13.
- (1999) *La lluna que riu i altres poemes*. Madrid, Ed. Anaya. Col. Sopa de llibres, núm. 10.
- (1999) *Selecció de poemes*. Palma de Mallorca, Ed. Caixa de Balears "Sa Nostra" i Universitat de les Illes Balears. Col. Poesia de paper, núm. 93.
- (2000) *Poesia reunida*. València, Ed. Denes. Col. Edicions de la Guerra, núm. 40.
- (2001) *Els camins i la mirada*. València, Ed. La Imprenta.
- (2002) *Poemes del caminant*. Altea, Lanuza-Edicions.
- (2002) *Mentre el camí*. València, Ed. Rosalia Sender. Col. Galeria, núm. 1.
- (2002) *L'Horta nostra*. València, ed. PER L'HORTA.
- (2003) *El ball de la lluna*, València, Tàndem Edicions, Col. La bicicleta groga núm. 23, Poesia. Il·lustracions de Manuel Granell.

- (2004) *El planeta que era blau*. Màlaga, Centro de Ediciones de la Diputación de Màlaga.
- (2005) *Tria personal 1976-2005*, Paiporta, Ed. Denes, Col. Poesia Edicions de la Guerra, núm. 7, segona edició corregida i augmentada.
- (2006) *Tard o d'hora*, Paiporta, Ed. Denes, Col. Poesia Edicions de la Guerra, núm. 60
- (2006) *Jazz*, València, Ed. Rosalía Sender, Col. Galeria núm. 5. Poesia. Gravats d'Andreu Alfaro.
- (2008) *Oda als peus i altres poemes*. Alzira, Bromera.
- (2009) *El domador de línies*. Catarroja, Perifèric Edicions. Poemes fets sobre il·lustracions de Paco Giménez
- (2009) *La dansa dels versos*. València, ed. Editilde (Diàlogo).

BIBLIOGRAFIA GENERAL. LLIBRES

- ALONSO, V. (2000): "Notes sobre la poesia de Marc Granell", pròleg de *Poesia reunida (1976-1999)*. València, Ed. Denes, Edicions de la Guerra, pp. 7-28.
- ALPERA, L. (1995): "Marc Granell, poeta i dinamitzador editorial a la ciutat de València", *Talaia de Migjorn (Poesia catalana del segle XX)*, Barcelona, Biblioteca Serra d'Or, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 99-101.
- BALLESTER, J. (1986): "L'obra poètica de Marc Granell", *Estudis de Literatura Catalana en honor de Josep Romeu i Figueras*, vol. I, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 81-100.
- BROCH, À. (2007): *Sobre poesia catalana*. Barcelona, Editorial Proa, Biblioteca Literària.
- CALAFAT, F. (1991): "Una dinàmica editorial creixent", *Camp de mines. Poesia catalana del País valencià (1980-1990)*. València, Edicions de la Guerra, 1991, pp. 34 i 35.

- CALAFAT, F. (1999): “Guia de lectura de M. Granell”, *L'illa amb llunes*, València, Tabarca Llibres.
- CARBÓ, F. i V. SIMBOR (1993, b): *Literatura actual al País Valencià (1973-1992)*. València / Barcelona. Institut Universitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- GRANELL, M. i altres. (1985): *L'espai del vers jove. Mostra Poètica Jove 85*. València: Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana.
- MAS I VIVES, J. (1982): “Lectura de Marc Granell”, *Reflexions sobre poesia catalana*. Manacor: col·lecció Tià de Sa Real, pp. 73-76.
- PEREZ MONTANER, J. (1981): Estudi introductor de *Brossa nova. Poetes valencians dels 80*. Introducció. València, Associació Cultural Universitària de Filologia.
- SIRERA, J. L. (1995): *Història de la literatura valenciana*. València: ed. Alfons el Magnànim.

REVISTES, DIARIS I ALTRES PUBLICACIONS

- ALONSO, V. (1999): “Marc Granell, poeta”, *El Temps*, València, 1-7 de juny.
- ALPERA, L. (1991): “L'obra poètica de Marc Granell”, *Información*, Alacant, 24 d'octubre.
- BALLESTER, J. (1991): “La mirada reflexiva i desolada o la poesia de Marc Granell”, *Revista de Catalunya*, Barcelona, núm. 58, desembre, pp. 136-139.
- BERENGUER, V. (1994): “L'illa de Granell”, *Caràcters*, València, núm. 9, 15 de novembre.
- CALAFAT, F. (1991b): “Història i individu. Marc Granell: *Fira desolada*”, *El Temps*, València, 2 de desembre.
- CALAFAT, F. (1999a): “La lucidesa poètica de Marc Granell”, *El País*, València, 13 de maig.

- CALAFAT, F. (2004): “Carn fresca de llarg recorregut”, *El País*, (Quadern núm. 290), València, 7 d'octubre.
- CERDÀ, C. (1980): “Marc Granell: Refugi absent o el treball de la pena”, *Lletres de canvi*, València, núm. 2, febrer, pp. 73-76.
- CLAPÉS, A. (1999): “Després dels Versos per a Anna”, *Transversal*, Barcelona, núm. 9, p. 9.
- ESCUDER I PALAU, T. (1991): “Marc Granell, bon poeta i més coses”, *Levante*, València, 5 de desembre.
- ESCRIVÀ, Mª J. (2006): “Entrevista a M. Granell”, *El País*, (Quadern), 27 d'abril, p. 7.
- FALCÓ, J.L. (1980): “Algunes notes al voltant de la poesia de Marc Granell”, *Cairell*, València, núm. 5, setembre, pp. 52-54.
- FERRER, A. (1991): “Marc Granell: Fira desolada”, *Saó*, València, núm. 59, octubre.
- GÓMEZ, A. (1997): “La tragèdia de l'ésser. (una aproximació a l'obra poètica de Marc Granell)”, *Reduccions*, Vic, núm. 57, març, pp. 45-56.
- GÓMEZ, A. (1999): “Una veu entre els déus i el poble”, *Levante-Posdata*, València, 14 de maig.
- IBORRA, J. (1974): “Carn Fresca, una antologia d'Amadeu Fabregat”, *Serra d'Or*, núm. 174, març.
- IBORRA, J. (1990): “Un itinerari poètic. Marc Granell: Tria personal”, *El Temps*, València, 8 d'octubre.
- MONTEAGUDO, J. “Contemporanis: Marc Granell”, *Bresca*, Vilallonga, núm. 4, p. 18.
- NAVARRÉ, A. “Uns versos d'amor de Marc Granell”, *Diàfora*, Almussafes, núm. 7, p. 39.
- PARCERISAS, F. (1992): “Desolació. Marc Granell: Fira desolada”, *El País*, Barcelona, 29 d'octubre.
- PIERA, J. (1980): “L'intimisme col·lectiu de Marc Granell”, *L'Hora*, Barcelona, núm. 68, juliol.

- PIERA, J. (1991): “Desolació poètica. Marc Granell: Fira desolada”, *La Vanguardia*, Barcelona, 27 de desembre.
- PIERA, J. (1998): “Marc Granell: Versos per a Anna”, *El País*, València, 12 de novembre (suplement Lletres), pàg. 4.
- PIERA, J. (1999): “Jove d’edat, savi de ment”, *Levante-Posdata*, València, 14 de maig.
- PONT, J. (1980): “La poesia de Marc Granell”, *Avui*, Barcelona, 4 de juny.
- PONT, J. (2000): “A l’entorn d’un llibre iniciàtic (Marc Granell, *Llarg camí llarg*)”, *L’Aiguadolç*, Dénia, núm. 26, tardor, pp. 135-148.
- POZO, B. (1999): “Marc Granell. Quan la poesia és i es fa paraula”, *Macondo*, València, 3 de gener, pp. 7-13.
- RAMÍREZ, E. (2006), “Entrevista a Marc Granell”, *Levante, Posdata*, 19 de maig, p. 2.
- RODA, L. (2000a): “Marc Granell recupera l’ànima”, *Avui*, 5 d’octubre, pàg. IV (Secció de cultura).
- RODA, L. (2000b): “La poesia de Marc Granell”, *Caràcters*, núm. 13, València, octubre, p. 15.
- ROIG, J. L. (1993): “Versos per a Anna”, *Caràcters*, núm. 6, València.
- ROIG, J. L. (1998) “L’amor com a mirada: una visió optimista del món”, *Avui*, Barcelona, 24 de desembre (Quadern de cultura).
- SALA-VALLDAURA J.M. (2002): “Exercicis per a una veu: les modulacions expressives de Marc Granell”, *L’Aiguadolç*, Dénia, núm. 27, tardor, pp. 47-54.
- SÒRIA, E. (1990): “Marc Granell: l’entusiasme escèptic. Res humà no li és aliè”, *El Temps*, núm. 301, 26 de març.
- TRIGO, X. R. (1991a): “Marc Granell. La intimitat a l’Eixample” *Papers de Cultura*. Conselleria de Cultura, (Suplement Papers d’Educació) núm. 32, València, març, pp. 14-17.
- TRIGO, X. R. (1991b): “L’entrada a la maduresa. Marc Granell: *Fira desolada*”, *Avui*, Barcelona, 14 de desembre, p. 7.
- TRIGO, X. R. (1994): “Una nova mirada per destil·lar somnis. Marc Granell: *L’illa amb llunes*”, *Avui*, (cultura), Barcelona, 13 d’octubre, p. 6.

ESBÓS DE XIQUET EXINT D'ESCOLA

Plouen, veus el bell mirí d'uno ull enceros
de futur i magnitet en cada atzucac
i ordenen la vida segons una memoria
molt ovella que no sap de quin raixell haiaa.

El tempo et creix la miraga i el dibbe
com un riar que no troba la platja on gòbdar
l'imposzible camí de tornada a les ribes,
d'aquell riu on semblava el molt l'eternitat.

Des de nou al carrer i conerxes
moe be les raons de la rabia i el combat.
De ta, ha fit l'esperança tot un poble
que et dona la partula i et vol llure dema.

Marc Granell